

MATTHIAS OLTHAAR | PAUL SCHENDERLING

HOE HANDEL IK EERLIJK

SKAN DALON
KONINKRIJK DER POSTEN

ANDEREN OVER 'HOE HANDEL IK EERLIJK'

- ✓ We moeten stoppen met wegstijgen en ons wakker laten schudden. Dat doen Matthias en Paul goed en kundig en grondig. Laten we aan de slag gaan met een rechtvaardigheidseconomie!
ELBERT SMELT, LEADZANGER TRINITY EN PRESENTATOR VAN DIVERSE EO-PROGRAMMA'S
- ✓ Het boek leest als een trein. En het is waanzinnig informatief, ook voor wie al behoorlijk veel weet. Je wordt als lezer heel sterk meegenomen. De oproep die ervan uitgaat zou niemand onberoerd mogen laten.
KOOS VAN NOPPEN, HOOFD COMMUNICATIE IZB, AUTEUR VAN HET PAMFLET 'MESSENTREKKERS BIJ DE NACHTWACHT'
- ✓ Tijdens onze jaren in Indonesië zagen we de schrijnende kloof tussen rijkdom en armoede van dichtbij. In Nederland lijkt dat allemaal weer ver weg en zou je het gewoon weer vergeten: dat ergens ver weg mensen en kleine kinderen worden uitgebuit voor mijn spullen. Maar het zit me steeds meer dwars. Wat kan ik eraan doen? Is een andere manier van leven mogelijk? Het boek van Matthias Olthaar en Paul Schenderling is een verhaal dat je meetrekt en je laat nadenken over je eigen keuzes. Aanrader!
CORIEN ORANJE, THEOLOOG, KINDERBOEKENSCHRIJVER EN TEKSTSCHRIJVER, CO-AUTEUR VAN DE BESTSELLER 'OER' (2020)
- ✓ Een persoonlijk, relevant en urgent verhaal. Na het lezen blijft er één vraag door mijn hoofd galmen: wie is mijn naaste? Dit veelzijdige boek is misschien nog wel het meest een moderne parabel.
ALAIN VERHEIJ, THEOLOOG, SCHRIJVER, SPREKER, AUTEUR VAN 'GOD EN IK', BESTE THEOLOGISCHE BOEK 2018
- ✓ Paul Schenderling en Matthias Olthaar stellen ons met hun boek indringende vragen. Wat doen wij om sociale ongelijkheid in de wereld op te lossen? Wat doen wij om onze aarde een beetje behoorlijk over te dragen aan toekomstige generaties? Of kijken we weg en gaan we verder met onze comfortabele manier van leven?
ERIC HOLTERHUES, DIRECTEUR-BESTUURDER OIKOCREDIT NEDERLAND
- ✓ Eind 2019 las ik in *De Nieuwe Koers* een interview met Paul Schenderling over de enorme aantallen nieuwe dagloners die voor ons werken. Het heeft mij enorm getripped. Ook iedereen die ik het laat lezen blijft het bij. Het onderwerp verdient meer aandacht dan het nu krijgt.
MARTIJN STOUTJESDIJK, ONDERZOEKER NWO-PROJECT 'SLAVERNIJ IN JOODSE EN CHRISTELIJKE PARABELS'

- ✓ In de geëngageerde vertelling *Hoe handel ik eerlijk* reis je mee met Johan, op zoek naar antwoorden op de grootste vragen van onze tijd: die van sociale en ecologische gerechtigheid. De auteurs Paul en Matthias laten je zien dat ‘een beetje recht doen’ niet bestaat. *Hoe handel ik eerlijk* is een diep confronterend, maar ook zeer inspirerend en broodnodig verhaal voor ieder die in deze tijd het rijk van God hier op aarde wil zoeken.

EMBERT MESSELINK, DIRECTEUR VAN DE NEDERLANDSE TAK VAN NATUURBEWEGING A ROCHA

- ✓ Veel van de feiten die Matthias Olthaar en Paul Schenderling aandraagen zijn nieuw voor mij. Ik ben er sprakeloos van. Ik wil me er persoonlijk voor inzetten om deze beweging verder te brengen.

LUTSEN KOOISTRA, OUD-HOOFDREDACTEUR FRIESCH DAGBLAD & HET GOEDE LEVEN, VOORZITTER STICHTING VOOR EEN NIEUWE FRIESE BIJBELVERTALING

- ✓ Het is voor mij verrassend hoe de schrijvers putten uit hun onderweg opgedane economische kennis én de kritische stem van vooral de profeet Jesaja. Omdat zij deze beide bronnen aanboren, laten ze zich niet ontmoedigen om deze bewustmaking onder ons Nederlanders aan te wakkeren. Vanuit onze Peru-tijd herkennen wij de vragen van dit boek. Dank, schrijvers voor gerechtigheid, voor jullie waarschuwende bewustmaking!

DS. LEO SMELT, HERVORMD PREDIKANT, OUD-ZENDINGSPREDIKANT IN PERU

- ✓ De auteurs zijn economen. Zij weten waarover zij schrijven. Hun economische uitgangspunten brengen zij in gesprek met de Bijbel. Oude Bijbelteksten blijken van een verrassende actualiteit te zijn. Het is niet voldoende om met onze economische transactiepartners alleen bij wijze van randvoorwaarde rekening te houden. De apostel Johannes schreef in zijn eerste brief (1 Johannes 3,17): ‘Hoe kan Gods liefde in iemand blijven die *meer dan genoeg heeft om van te bestaan*, maar zijn hart sluit voor een broeder of zuster die hij gebrek ziet lijden?’ Het wel en wee van de ander is dus deel van onze *bestaansvoorwaarden*.

DR. ROELF HAAN, ECONOOM, OUD-VOORZITTER SOLIDARIDAD EN OUD-DIRECTEUR IKON

- ✓ Dit boek houdt ons een spiegel voor: jij en ik houden moderne slavernij in stand. Het is een niet te negeren oproep om onze economie nu écht rechtvaardiger te maken. Dat begint bij jou en mij. Hoe het moet, weten we allemaal. Wat ontbreekt is de (politieke) wil. Maar die zal er komen door dit boek, ik ben er de auteurs dankbaar voor.

KATHLEEN FERRIER, VOORMALIG CDA TWEDE KAMERLID, AMBASSADEUR VAN THE MEKONG CLUB

- ✓ Het bewustzijn over de échte prijs van ons gedrag als consumenten wordt steeds duidelijker. De betekenisvolle studie van Schenderling en Olthaar voegt daar nog een dimensie aan toe: Nederland blijkt nog altijd massaal gebruik én misbruik te maken van niet-Westerse landen. Wij hebben allemaal een rol te spelen bij het bewerkstelligen van verandering en kunnen ons niet langer verschuilen achter de politiek.

DAVE ENSBERG-KLEIJKERS, DIRECTEUR-BESTUURDER NATIONAAL JEUGDFONDS JANTJE BETON EN BESTUURSVOORZITTER STICHTING MARTIN LUTHER KING LEZING

- ✓ De auteurs maken op een heldere, indringende en originele wijze duidelijk dat het nodig én mogelijk is om goede keuzes te maken in onze economie. Zij nemen de lezers mee in de zoektocht naar nieuwe economische wijsheid. Een zoektocht die beklijft, tot nadenken stemt en tot actie aanspoort.

MR. REINIKE HARTEMAN, BESTUURSLID FORUMC, SENIOR JURIST TILBURG UNIVERSITY

- ✓ De ongemakkelijke waarheid is iets waar je voor moet kiezen. Ik vind het gaaf dat dit boek ervoor kiest om de leeuw in de bek te kijken en dat het ons durft mee te nemen naar persoonlijk ongemak over ongelijke machtssystemen en ons aandeel hierin. Dat geeft de lezer zelf sturing en invloed. Je kunt een keuze maken om de toekomst te veranderen. Weten is handelen. En dit boek helpt bij het weten! Meer dan waardevol om te lezen.

MINELLA VAN BERGEIJK, DIRECTEUR TEARFUND NEDERLAND

- ✓ Dit pamflet in de vorm van een parabel, (die tegelijkertijd een soort Follow the Money-detective is), beschrijft helder hoe goede bedoelingen niet per se goed uitwerken. Dat is aangrijpend. Het boek mikt op bekering. En bekering kan vreugdevol zijn wanneer het een omkeer is naar de eenvoud van het goede leven. Dat heb ik gelezen als een van de belangrijke intenties van dit boek.

DR. KEES VAN EKRIJ, PROGRAMMALEIDER IZB AREOPAGUS, BEKEND VAN DE PODCAST EERST DIT

- ✓ Ooit riep ik, in een bijeenkomst waar ook Afrikaanse voorgangers aanwezig waren: 'Jullie hebben decennialang tegen verkeerde demonen gebeden om de armoede in Afrika te bestrijden.' Dit zei ik omdat zij dachten dat de armoede in Afrika kwam door geesten en demonen van armoede. De echte demonen zijn de politieke en economische machten die de ongelijkheid en de kloof tussen

arm en rijk steeds groter maken. In dit boek maken Matthias Olthaar en Paul Schenderling ons er op creatieve wijze van bewust dat de mensheid zo niet verder kan. We moeten terug naar de medemenselijkheid, terug naar een economie waar menselijkheid centraal staat. *Hoe handel ik eerlijk?* is van harte aanbevolen voor iedereen die zich inzet voor een humane, rechtvaardige wereld.

DR. SAMUEL LEE, THEOLOOG DES VADERLANDS 2020, PRESIDENT VAN DE FOUNDATION ACADEMY OF AMSTERDAM

- ✓ Door dit boek ga je als het ware mee op reis, om tot ontdekking te komen dat er heel veel mis is met de manier waarop we als mensen met de aarde en het leven omgaan. De reis naar Ethiopië ken ik maar al te goed. De conclusies in het boek zijn onontkooombaar. Eigenlijk zou eenieder dit vroeg of laat kunnen of moeten inzien, maar de praktijk is weerbarstig. Toewerken naar een deeleconomie is wel de sleutel. Lezen!

REINIER VAN DEN BERG, WEERMAN, ONDERNEMER, SPREKER

- ✓ Indringend laten de auteurs zien dat de uitbuiting van mensen en van de aarde samenhangt met ons heilige geloof in economische groei.

TREES VAN MONTFOORT, AUTEUR VAN 'GROENE THEOLOGIE'

- ✓ Tussen 2020 en 2050 staat onze wereld voor een geweldige uitdaging. Op tal van terreinen is een transitie noodzakelijk om onze aarde leefbaar te houden. Paus Franciscus heeft met zijn encycliek *Laudato Si'* (2015) ondubbelzinnig de noodzaak van een ecologische bekering onderstreept. In deze studie van Olthaar en Schenderling wordt ons een spiegel voorgehouden. Een radicaal andere manier van produceren en consumeren is noodzakelijk. Niet weinigen zullen schrikken van de radicale weg die wordt voorgehouden. Maar duidelijk is dat rustig op de winkel passen niet mogelijk is. In de komende decennia moet veel gebeuren om maatschappelijke en ecologische rechtvaardigheid te realiseren. Deze studie kan daarbij de geest scherpen.

MGR. DR. GERARD DE KORTE, BISSCHOP VAN DEN BOSCH

De uitgave van dit boek is mede mogelijk gemaakt door bijdragen van Stichting Zonneweelde en Stichting Dr. A. Kuiperfonds.

De opbrengsten van dit boek komen ten goede aan stichting Genoeg om te leven, www.genoegomteleven.nl

ISBN 978-94-93220-01-0

NUR 700, 780

Uitgeverij Skandalon

Markt 51

4331 LK Middelburg

E-mail: info@skandalon.nl

www.skandalon.nl

Vormgeving: Circe, Zierikzee

© 2021 Skandalon

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without the prior permission in writing from the proprietor(s).

Inleiding

Dit boek laat zich niet lezen als fictie of non-fictie. Het is geen betoog te noemen en ook geen poëzie. Voor ons persoonlijk lijkt het nog het meeste op een stuwkracht die zich gestaag in ons heeft opgebouwd en in dit verhaal een bedding vindt.

Het begon allemaal ruim vijftien jaar geleden, toen we de oproep lezen: Breek elk juk!

Aan de kracht van deze oproep uit Jesaja 58 heeft het niet gelegen, die is werkelijk bovenaards. Ook ontbreekt het in onze tijd helaas niet aan jukken, integendeel. Nee, de grote moeilijkheid is dat in onze tijd de meeste jukken voor ons onzichtbaar zijn.

Ten eerste vindt de meeste uitbuiting van mensen op grote afstand plaats. Het merendeel van het zware productiewerk is de laatste drie decennia verschoven naar niet-westerse landen. Ook het grootste deel van de uitbuiting van de aarde doet zich sindsdien voornamelijk in deze landen voor.

Ten tweede is er het onzichtbare juk van de gevolgen van klimaatverandering. In dezelfde dertig jaar hebben we evenveel CO₂-uitstoot veroorzaakt als de hele mensheid daarvoor. Ook dit steeds zwaarder drukkende juk wordt vooral in verre, (sub)tropische landen gevoeld.

Ten derde zijn veel jukken onzichtbaar omdat ze geestelijk zijn. Want, zoals Martin Luther King stelde: wie een ander een fysiek juk oplegt (het maakt niet uit hoe ver weg), legt zichzelf een geestelijk juk op. Het juk van voortdurende onrust. Het kost tijd en stilte om dit in te leren zien. Maar vaak zijn we dan al verstrikt geraakt in tal van gewoonten, verplichtingen en aannames.

Daar stonden we dan: klaar om jukken te breken, maar hoe dan? We beten ons allebei vast, soms vrij letterlijk. Matthias koos voor het veldwerk en bracht vele maanden in verre landen door, waar hij met veel pijn en moeite de harde feiten van enkele productieketens blootlegde. Paul koos voor het totaalplaatje. Hij wilde zicht krijgen op de schaduwkanten van globalisering. Zo rekende hij voor het eerst uit hoeveel anonieme dagloners in niet-westerse landen werken ten dienste van de Nederlandse economie. De uitkomsten bleken onthutsend: zo'n 13,8 miljoen (!).

De twee plaatjes die zich vormden bleken elkaar goed aan te vullen, maar maakten het innerlijke conflict des te scherper. Als het aardse onrecht ten hemel schreiend is, en we zijn ook nog eens medeplichtig, welke houding past ons dan nog? Bestaat er binnen dit economische systeem nog wel een rechtvaardige houding? Zoals velen voelden we ons gevangen.

Toen stuitte we op een tekst van rabbijn Abraham Heschel, een vriend van King. Hij schrijft dat rechtvaardigheid aards noch hemels is, feit noch fictie, tijdgebonden noch tijdloos. Rechtvaardigheid stroomt.

Dit is niet alleen maar een metafoor. De beweging die rechtvaardigheid in gang zet, is figuurlijk én letterlijk.

Maar dat wordt verderop in dit boek genoegzaam duidelijk. We benadrukken hier slechts dat alle personages in het boek herleidbaar zijn tot de werkelijke personen die we ontmoetten en dat alle redeneringen zijn gebaseerd op feiten die we online kunnen verantwoorden. Verder spreken we alleen deze hoop uit: wil je het vertrouwen opbrengen om te beginnen aan een verhaal verteld in vernieuwende vorm en de stroom de ruimte geven? Wij hebben het geprobeerd en we zijn niet bedrogen uitgekomen. Verre van dat!

Matthias Olthaar en Paul Schenderling

DEEL 1

DE ULTIEME POGING

1

Je beseft pas hoe weinig je kunt wanneer het gewas verdort en de bloem af valt.

Nog geen kwartaal geleden was Johan de trotse eigenaar van een florerend bedrijf geweest en had hij op een royale manier vele anderen in hun bestaan helpen voorzien. Totdat hij zijn hele hebben en houden in een oogwenk had zien verschrompelen en uit elkaar vallen. Nu was hij afhankelijk van de gunsten van een vrouw die hij nog niet eens kende en kon hij amper de moed verzamelen om op haar deurbel te drukken.

Het voelde allemaal nog heel onwerkelijk aan. Hij was immers zó ver gekomen. Maar op dit moment kon hij zich zijn oorspronkelijke dromen nauwelijks meer voorstellen. Niet dat iemand de coronacrisis had kunnen zien aankomen. De hele sector had moeite om de klap van deze crisis te verwerken, laat staan een start-up. Voor de crisis was alles hem voor de wind gegaan. Iedereen was ervan overtuigd dat als er geen coronacrisis was geweest, hij nu zijn eerste internationale successen had kunnen vieren. Maar er was wél een coronacrisis en alle verwachtingen werden in de kiem gesmoord. Zijn bedrijf ging failliet. Een groot deel

**MAAR ER WAS WEL EEN
CORONACRISIS EN ALLE
VERWACHTINGEN WERDEN IN
DE KIEM GESMOORD.**

van de Nederlandse werknemers verloor zijn baan. Loyale collega's van wie sommigen vrienden waren geworden. En ook ruim de helft van zijn Ethiopische werknemers was zijn baan kwijt geraakt. Zijn bedrijf was in handen gekomen van een investeringsmaatschappij en zou in afgeslankte vorm een doorstart maken. De productie zou doorgaan, maar van Johans idealen zou niets overblijven. De Ethiopische werknemers werden weer net als andere Ethiopische werknemers behandeld, terwijl hij het juist zo belangrijk vond om werkgelegenheid te bieden met betere lonen en onder betere omstandigheden.

Valentijnsdag 2020 had Johan nog een topomzet gedraaid. Daarmee had hij zelfs de laatste sceptici overtuigd van zijn concept. Hij toonde aan dat mensen wel willen genieten van mooie producten, maar niet langer willen dat slaven het werk voor dat product verrichtten.

**DE PRODUCTIE ZOU DOOR-
GAAN, MAAR VAN JOHANS
IDEALEN ZOU NIETS OVER-
BLIJVEN.**

Hij was sterk geïnspireerd door het verhaal van Tony's Chocolonely, het eerste FairTrade-gecertificeerde chocolademerkt in Nederland. Tony's Chocolonely gaat zelfs nog verder dan Fair-

Trade: het bedrijf wil de klant garanderen dat de cacao in de chocolade slaafvrij geproduceerd is. Hoe mooi is dat? En het is niet alleen idealistisch gezien een succes: Tony's Chocolonely is ook nog eens marktleider geworden in een van de meest competitieve en best renderende markten in de voedingsmiddelenindustrie. Ze hebben dat gedaan op een manier waar startende ondernemers als Johan veel van kunnen leren.

Als een startende onderneming veel investeert in kwaliteit, blijft er nauwelijks startkapitaal over om het

product onder de aandacht van een breder publiek te brengen. Maar het omgekeerde werkt ook niet: dan ha-ken duur verworven klanten na de eerste aankoop weer af. Hoe krijg je dan een goed product breed verkocht? Tony's Chocolonely slaagde erin om een breed publiek te bereiken zonder in marketing te investeren. In de be-ginfase genereerden ze aandacht voor hun product met het televisieprogramma Keuringsdienst van Waarde en later brachten ze onder andere een boek en een film uit waarvoor mensen nota bene betaalden om ze te zien of te lezen. Briljant! Nu ze in Nederland marktleider zijn, hebben ze een Tony's Bar en conceptstore geopend in de Beurs van Berlage, midden in het toeristische hart van Amsterdam. Toeristen van over de hele wereld krijgen daar, tegen betaling uiteraard, een 'chocolate experience' aangeboden. Ze horen het verhaal, mogen de verschillende soorten chocola proeven en gaan naar huis met de boodschap dat Tony's Chocolonely binnen-kort ook in hun land verkrijgbaar zal zijn. Johan wist het zeker: bij Tony's Chocolonely werken de meest geniale marketeers van de wereld. In deze epische 'chocolade David versus Goliath' had de kleine Tony's Chocolone-ly de grote chocoladereuzen als Cargill, Mars en Nestlé verslagen met slimme marketingwapens. Hij zag precies voor zich hoe hij dit kunstje in zijn branche kon flikken. Des te frustrerender was het voor hem dat zo'n in alle opzichten gouden kans hem uit handen werd geslagen.

Met zijn broer Dirk kan hij nog het beste praten over zijn sores. Waarschijnlijk omdat Dirk zijn idealen wel begrijpt, maar er zakelijk over praat. Het was alweer lang geleden dat ze voor het laatst samen hadden af-gesproken bij Dirk thuis, midden in Amsterdam. Jo-hans werkritme als ondernemer was ten koste gegaan

van veel sociale contacten. Sinds het faillissement van zijn bedrijf heeft hij zeeën van tijd, maar er is weinig dat hem nog interesseert. Hij brengt veel tijd in het bos door, ogenschijnlijk rustig wandelend maar vanbinnen tuimelend van de ene in de andere emotie. Hij begrijpt best dat een bedrijf failliet kan gaan en heeft er vrede mee dat hij er zelf weinig aan kan doen, maar hij kan er nog steeds niet bij dat het goede idee geen bestaansrecht meer heeft. Bijna iedereen had in het idee geloofd.

BIJNA IEDEREEN HAD IN HET IDEE GELOOFD.

Zijn familie, vrienden en bekenden hadden hem volop gesteund. De voorganger van zijn kerk, Orlando, was zelfs dermate gepassioneerd over het idee dat hij samen met Johan verschillende thema-avonden had georganiseerd over slavernij in de Bijbel en eerlijke handel. Juist in deze tijd, waarin er veel aandacht was voor racisme en het slavernijverleden, vond Orlando het belangrijk om ook aandacht te vragen voor de nog altijd bestaande slavernijpraktijken in de internationale handel. Ook bad Orlando vaak voor de onderneming van Johan. Johan had hier kracht en hoop uit geput. Het bevestigde voor hem dat hij bezig was met méér dan een aardse onderneming.

En zo begon het hele fundament onder zijn leven te verschuiven. Hij had immers gedacht mee te werken aan Gods plan met zijn leven en met deze wereld. Als dit idee niet volgens Gods plan is, welke nieuwe missie zou dat dan wel zijn? Bovendien is het een belangrijke drijfveer in zijn leven om zijn geloof om te zetten in daden. Om werkelijk iets te betekenen voor anderen. Mooi over het geloof praten, dat kan immers iedereen. Maar voor hem hebben die woorden geen betekenis als hij er

niet ook naar handelt. Het is een grote desillusie dat zijn handelen naar het geloof niet kan rekenen op de zegen van God. Vele offers heeft hij gebracht voor de goede zaak. Maar niemand heeft er de vruchten van kunnen plukken. God is toch machtig genoeg? God zegent toch de rechtvaardigen? Waarom

gaat hij failliet en de concurrentie die mensen uitbuit en vernedert niet? Moet hij dan ook zijn bedrijf vormgeven zoals de concurrentie dat doet?

ALS DIT IDEE NIET VOLGENS GODS PLAN IS, WELKE NIEUWE MISSIE ZOU DAT DAN WEL ZIJN?

Nee, dat is absoluut geen mogelijkheid voor hem. Hij zou geen oog dicht doen als hij wist dat zijn buitenlandse werknemers uitgebuit zouden worden. Het ethische fundament onder zijn leven blijft in ieder geval onwrikbaar. Maar hij weet niet meer waar hij zich op moet richten en of hij ooit nog vertrouwen en enthousiasme kan opbrengen voor welke nieuwe missie dan ook. Hij voelt zich vooral moe, somber en lusteloos.

Dirk doet geen enkele poging om zijn broer, die hij door en door kent, een nieuw toekomstbeeld voor te schotelen. In plaats daarvan probeert hij de aandacht bij de oorspronkelijke plannen te houden en hem aan te moedigen nog niet op te geven. Dirk weet hoe ondernemend zijn broer is. Een creatieve visionair met oog voor het goede, volhardend in zijn plannen, een tikje eigenwijs en iemand die anderen meekrijgt met zijn ideeën. Een echte doener, die soms een halt toegeroepen moet worden omdat hij te snel handelt en te weinig reflecteert. Terwijl Dirk zijn broer maant om zijn droom niet op te geven, wordt Johan zichtbaar ongemakkelijk. Zijn ademhaling verplaatst zich van zijn buik naar zijn borst, zijn gezichtsuitdrukking verstart

en zijn oogleden trillen. Hij pakt zijn jas en loopt zonder wat te zeggen naar buiten. Voor het eerst in jaren steekt hij weer een sigaret op. Zijn broer komt naast hem staan en wil een arm om zijn schouder leggen, maar Johan wandelt de straat op. Dirk loopt stilzwijgend met hem mee. Johan lijkt niet in staat iets te zeggen, tot hij uiteindelijk stilstaat bij de Leliegracht. Het is al ver in oktober en nog altijd warm.

‘Kijk,’ begint hij. ‘Ooit hadden deze grachten een vitale functie. Nu is het stilstaand water en alleen nog geschikt voor rondvaarten. Mijn leven voelt net zo. Ooit had ik een functie, maar nu staat mijn leven stil en kan ik alleen nog maar proberen om mijn dagen zo comfortabel en plezierig mogelijk door te komen. Maar dat is voor mij bij lange na niet genoeg. Ik wil ergens aan bijdragen, ertoe doen. Maar sinds het faillissement kan ik nergens meer enige motivatie voor opbrengen, zelfs niet voor het opnieuw leven inblazen van een idee waarover ik ooit zo enthousiast was. Ik kan er niet meer bij.’

Dirk, die goed begrijpt wat zijn broer zegt, is niet zo zeer geneigd om daarop in te gaan. Hij probeert oplossingsgericht te zijn, zoals hij dat ook altijd is bij zijn marketingstudenten aan de Hogeschool van Amsterdam. Opgeven is geen optie. Een verbeterd plan wel. ‘Weet je wat jij moet doen?’ zegt Dirk na enige minuten stilte. ‘Je moet eens wat minder nadenken over de zin van alles. Je moet gewoon terugvechten. Dan komt de motivatie vanzelf terug. Kijk, de investeringsmaatschappij wil op korte termijn weer van het bedrijf af. Ze kopen het goedkoop op, saneren hier en daar wat en verkopen het met winst. Jij vindt de verhalen die ik over Tony’s Chocolonely vertel toch altijd zo interessant? En je zegt toch zelf altijd dat je niet van lege woorden houdt, maar juist van doen? Nou, doe dan gewoon wat zij ook heb-

ben gedaan. Zorg dat je in de publiciteit komt. Je hebt nog steeds een goed idee, ook al voel je er momenteel even niets bij. En geloof me: als je een goed idee hebt, dan is er altijd geld voor. Je kunt goed babbelen. Je hebt een hoge gunfactor. Je ziet er bijna net zo goed uit als je broer. Je moet gewoon zorgen dat je een groot publiek bereikt. Dan vind je vanzelf genoeg mensen die willen investeren in de herstart van jouw bedrijf.

Even blijft het stil. Johan weet niet of dat wat zijn broer zegt zout op de wonden is of een reddingsvest. Hij houdt het voor nu maar even in het midden. Iets in hem wil wel blijven geloven in zijn droom. Maar tegelijk voelt hij enorme weerstand om zijn bedrijf opnieuw op te starten. Hij wil niet nogmaals de pijn van de teleurstelling ervaren. Aan de andere kant: misschien is dit wel een test van God om te kijken hoe volhardend hij is in zijn vertrouwen op God. Misschien heeft hij te menselijk gedacht. Menselijkerwijs is zijn oorspronkelijke idee dood en begraven. Maar wat nu als God hem wil leren dat Hij er altijd is en dat niets voor Hem onmogelijk is? Door het idee via massale steun uit onverwachte hoek te laten herleven? Zou het dan niet een gebrek aan vertrouwen zijn om niet een laatste poging te doen? Of... houdt hij zichzelf weer voor de gek? Hij vraagt zich af of deze nieuwe kansen die zijn broer schetst bedoeld zijn om hem op te beuren en of ze voor hemzelf een manier zijn om zijn droom niet los te hoeven laten. Omdat hij te zwak is om de teleurstelling te dragen. Of blijft hij dan juist tegen God ingaan? Is hij het hardleerse kind dat maar niet wil zien dat God andere plannen met hem heeft? Johan weet het niet.

**MISSCHIEN IS DIT WEL EEN
TEST VAN GOD OM TE KIJKEN
HOE VOLHARDEND HIJ IS IN
ZIJN VERTROUWEN OP GOD.**

Hij is moe. Hij wordt gek van de gedachten die hem heen en weer slingeren.

Dan doorbreekt Dirk de stilte. 'Ik zie dat ik je niet help met wat ik zeg. Sorry dat ik me altijd zo zakelijk uitdruk en met adviezen kom, terwijl je daar niet op zit te wachten. Vergeet wat ik net gezegd heb. Wat ik had moeten zeggen, is dat ik zie dat je diep geraakt bent door wat er is gebeurd. Misschien komt dat niet eens zozeer door de te-loorgang van je bedrijf, maar vooral door het mislukken van je idee waar je werkelijk in geloofde. En dat siert je.'

Johan werpt hem een dankbare blik toe. Daardoor aangemoedigd voegt Dirk eraan toe: 'Ik drukte me nogal ongelukkig uit, maar ik denk nog steeds, en ik hoop dat je het goed vindt dat ik het zeg, dat je je zaak niet mag opgeven. Niet om de stoere vent uit te hangen, maar juist omdat je, ondanks alles, je geloof in het achterliggende idee niet – of in elk geval: niet helemaal – hebt opgegeven. En je wéét dat de publicitaire mogelijkheid er is om het wonder te realiseren.'

Johan weet genoeg. Hij mag nog niet opgeven. Niet voor zichzelf, niet voor zijn gezin en niet voor zijn Ethiopische werknemers. Hij is een verantwoordelijkheid aangegaan en anderen hebben hem nodig. Hij kan hen niet laten stikken. Het zal een tijd duren voordat zijn gedeukte vertrouwen weer genezen is, maar hij voelt: Ik ben weer in staat om mijn bloemenavontuur te hervatten. Ik zal de ultieme poging wagen.